

ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМ. І.Я.ФРАНКА

На правах рукопису

Баглай-Соляник Богдана Йосипівна

**ІВАН ФРАНКО — ДОСЛІДНИК
АНТИЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ**

Спеціальність 10.01.01 — українська література

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Львів — 1996

00376281 (R)

Дисертація є рукопис.

Робота виконана на кафедрі української літератури Ужгородського державного університету.

Наукові керівники – кандидат філологічних наук, професор
Лакиза Микола Панасович,
кандидат філологічних наук, доцент
Поп Василь Степанович

Офіційні опоненти – доктор філологічних наук, професор
Денисюк Іван Оксентійович,
кандидат філологічних наук, професор
Кобів Йосип Устимович

Провідна організація – Дрогобицький державний
педагогічний інститут ім. І.Я.Франка

Захист відбудеться "26" листопада 1996 року
о 15 годині на засіданні спеціалізованої Вченої Ради Д04.04.12
для захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора
філологічних наук при Львівському державному університеті ім.
І.Я.Франка (290000, м. Львів, вул. Університетська, 1).

З дисертацією можна ознайомитися в науковій бібліотеці
Львівського державного університету ім. І.Я.Франка (290005, м.
Львів, вул. Драгоманова, 5).

Реферат розісланий "19" лютого 1996 року.

Вчений секретар спеціалізованої

Вченої Ради, кандидат філологічних наук Зтедлак Терлак З.М.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Постановка проблеми. Українське літературознавство за останні десятиліття збагатилося численними дослідженнями, присвяченими вивченню українсько-західноєвропейських літературних взаємин. Почесне місце в системі дослідження даної проблеми належить авторам, які займалися вивченням зв'язків української літератури з античною греко-римською культурою взагалі і зокрема з літературою. Це тим більш важливе, що зв'язки української літератури з античністю беруть свої початки ще з часів прийняття в Русі-Україні християнства, коли наші книжники вперше стали зустрічатися з традиціями античної культури в її візантійській рецесії.

Історична доля українського письменства й українського шкільництва складалася так, що їхні зв'язки з письменством і шкільництвом Західної Європи то встановлювалися і розвивалися, то переривалися і навіть зупинялися внаслідок різних політичних катаклізмів. Але ці зв'язки більшою чи меншою мірою проявлялися майже на всіх етапах розвитку української літератури і на всіх рівнях — генетичному, контактному і типологічному.

Особливе місце в системі вивчення українсько-західноєвропейських літературних взаємин займає тема "Іван Франко і античність", яка характеризується наявністю різних аспектів і включає перекладацьку, літературно-критичну та популяризаторську діяльність Івана Франка, а також використання античних сюжетів, мотивів, образів та поетичних строфічних і метро-ритмічних форм у його оригінальній літературній творчості.

Основним об'єктом аналізу в даній дисертаційній роботі є літературно-критична спадщина Івана Франка в галузі

Іван Франко
В. Стефаніка

дослідження античної літератури, що зумовило й назву нашої праці – “Іван Франко – дослідник античної літератури”.

Актуальність дослідження. У даній дисертаційній роботі уперше в українському франкознавстві автор робить спробу проаналізувати Франкову літературно-критичну спадщину, присвячену різним аспектам дослідження античної греко-римської літератури, а також показати обсяг та спосіб використання Іваном Франком античного художньо-ілюстративного матеріалу при дослідженні різних питань з історії української літератури. При цьому в дисертації часто звертається увага також на перекладацьку спадщину Івана Франка та на його теоретичні засади художнього перекладу, оскільки іноді буває важко відокремити літературно-критичну частину його досліджень від перекладацької практики.

Актуальність даного дисертаційного дослідження полягає в тому, що тема “Іван Франко – дослідник античної літератури” у такому аспекті в українському франкознавстві формулюється уперше. Крім того, її вивчення дає змогу докладніше показати значення перекладацької і літературно-критичної спадщини Івана Франка в галузі античної літератури для українського літературознавства у XX столітті, оскільки саме на Франковій спадщині значною мірою зросли численні перекладачі і дослідники як української, так і західноєвропейської літератур (Олександр Білецький, Андрій Білецький, Микола Зеров, Борис Тен, Андрій Содомора, Йосип Кобів та інші).

Предмет та хронологічні рамки дослідження. Предметом наукового дослідження в дисертації є літературно-критична спадщина Івана Франка в царині античної літератури. Однак безпосередньому об'єктові дослідження в дисертації передуює розділ оглядового характеру, в якому викладено концепцію античності в українській літературі та показано її еволюцію від

найдавніших часів до середини XIX століття. Що стосується літературно-критичної спадщини Івана Франка в галузі дослідження античної літератури, то вона охоплює період від першого гімназійного пояснення власного перекладу "Краледворського рукопису" і "Слова о полку Ігоревім", що належить до 1872 року, до 1915 року, коли Іван Франко написав одне з найцікавіших і найоригінальніших досліджень на ниві античної літератури - "Публій Овідій Назон у Томіді". Звідси головна частина дисертаційного дослідження у хронологічному відношенні розпадається на два чітко окреслені розділи - "Літературно-критична діяльність Івана Франка в галузі дослідження античної літератури 1872 - 1907 років" і "Літературно-критична діяльність Івана Франка в галузі дослідження античної літератури 1908 - 1915 років".

Методологічна основа дисертаційного дослідження. Методологічною основою дисертаційного дослідження "Іван Франко - дослідник античної літератури" є структурно-функціональний підхід до наукового пізнання явищ і фактів українського літературного процесу в історичному аспекті, що дозволяє розглядати предмет дослідження в системному зв'язку з іншими літературно-критичними та філософсько-естетичними проблемами і виявити як кардинальні, так і своєрідні особливості міжлітературних зв'язків.

В основі дисертаційного дослідження лежить також проблемно-хронологічний принцип підходу й аналізу конкретного літературознавчого матеріалу. Його використання сприяло системному вивченню найважливіших аспектів проблеми.

Бібліографія і ступінь наукової розробки проблеми. Іван Франко особливо багато зробив у справі перекладу, дослідження і популяризації в Україні кращих здобутків античної греко-

римської літератури, яка, за його ж таки висловом, "досі дивує наші уми та веселить наші серця"¹.

Антична література була об'єктом Франкового зацікавлення і виняткового захоплення упродовж усього його життя. Перші переклади Івана Франка з творів античних авторів і перші його спроби літературознавчого характеру належать ще до часів навчання у Дрогобицькій гімназії, а перші серйозні розвідки наукового характеру — до часу навчання у Львівському університеті, коли він, очевидно, у 1877 році написав оригінальну працю "Лукіан і його епоха".

Незважаючи на те, що художня спадщина Івана Франка в галузі перекладу античної літератури та літературно-критична спадщина в галузі її дослідження і популяризації в Україні є надзвичайно велика й охоплює період понад чотирьох десятиліть, тема "Іван Франко — дослідник античної літератури" досі вивчена і висвітлена недостатньо. Якщо наші літературознавці ще якось звертали увагу на те, що Франкові переклади і переспіви зі старогрецької і староримської поезії "потребують спеціального дослідження"², то про його літературно-критичну діяльність у галузі класичної філології не говорили і стільки.

Окрім принагідних характеристик у працях монографічного характеру про творчість Івана Франка та в загальних курсах історії української літератури на тему "Іван Франко і античність" опубліковано низку статей, в яких автори розглядають лише ті чи інші часткові питання проблеми.

¹ Франко Іван. Алкей і Сапфо // Іван Франко. Зібрання творів у п'ятдесяти томах. — Т. 9. — К. — 1977. — С. 346. Далі всі посилання на це видання — у тексті: перша цифра означає том, друга — сторінку

² Журавська І.Ю. Іван Франко і зарубіжні літератури. — К. — 1961. — 272 с.

Серед авторів, які серйозно поставили питання про Івана Франка — дослідника античної літератури, насамперед слід назвати Й.П.Дідика¹.

Декілька статей на тему "Іван Франко — дослідник античної літератури" належить відомому вченому і перекладачеві творів античних авторів Й.У.Кобіву². Серед них найважливішою для нас є стаття "Лукіан і його епоха"³.

¹ Дідик, Й.П. Радянське літературознавство про Франка-дослідника античної літератури // Тези доповідей одинадцяті щорічної міжвузівської наукової конференції, присвяченої 110-річчю з дня народження Івана Франка. — Львів. — 1966. — С. 39—40; Іван Франко — перекладач і дослідник творчості Публія Овідія Назона // Публій Овідій Назон. До 2000-річчя з дня народження. — Видавництво Львівського університету. — 1960. — С. 80—86; Іван Франко — дослідник творчості Публія Вергілія Марона // Франко-вчений. Тези доповідей ІХ щорічної наукової сесії, присвячені вивченню творчості І.Я.Франка. — Львів. — 1964. — С. 21—29; Псевдовергілієва поема "Моретум" у дослідженні і перекладі Івана Франка // 40-а наукова конференція, присвячена підсумкам науково-дослідної роботи за 1965 р. Львівський університет. — Львів. — 1966. — С. 18—19; Дидик Й.П. Іван Франко — дослідитель поеми Публія Овідія Назона "Ібис" // ІІІ Всесоюзная конференція по вопросам классической филологии. Тезисы докладов. — К. — 1966. — С. 44—45; Гомерівські поеми в оцінці і дослідженнях І.Франка // 39-а наукова конференція, присвячена підсумкам науково-дослідної роботи Львівського університету за 1964 р. Тези доповідей. Філологія і журналістика. — Львів. — 1965. — С. 84—85.

² Див.: Кобів Й.У. З глибини віків // Вітчизна. — 1964. — № 5. — С. 207—208; История древнего Рима в творчестве Ивана Франко // Вопросы античной литературы в классической филологии. — М. — 1966. — С. 387—392.

³ Див.: Кобів Й.У. Студентський реферат І.Франка "Лукіан і його епоха" // Іван Франко. Статті і матеріали. — Збірник одинадцятий. — Львів. — 1964. — С. 217—218.

Низку статей, присвячених Іванові Франкові як дослідникові давньогрецької сатирично-гумористичної поезії, "Поетики" Арістотеля, античної комедії, творчості Вергілія та Овідія, опублікував Й.О.Баглай¹.

До цього слід додати окремі статті таких авторів, як Л.П.Скорина², А.О.Содомора³, І.А.Лісовий⁴. У статтях названих авторів розглядаються окремі питання греко-римської літератури і взагалі культури, які були об'єктом зацікавлення і дослідження Івана Франка. Тут і питання давньогрецького епосу, і давньогрецької лірики, і античної трагедії та комедії, і римської літератури "віку Августа" в особі трьох її головних представників — Вергілія, Горация та Овідія.

---

¹ Див.: Баглай Й.О. Антична комедія в перекладах І.Я.Франка // Питання романо-германської та угорської філології. Тези доповідей. Ужгород. — 1966. — С. 76–81; Полеміка І.Я.Франка з Г.Цеглинським з приводу оцінки творчості Публія Вергілія Марона // Матеріали республіканської наукової конференції, присвяченої 115-річчю з дня народження та 55-річчю з дня смерті І.Я.Франка (тези, повідомлення). — Житомир. — 1971. — С. 7–9; "Поетика" Арістотеля в оцінці І.Я.Франка // Матеріали XXI наукової конференції Ужгородського університету. Серія філології. — Видавництво Київського університету. — 1967. — С. 229–233; Франкове безмежжя // Всесвіт. — 1968. — № 10. — С. 61–62; Сатирически-юмористическая поэзия античных греков в переводах и интерпретации И.Я.Франко // IV Всесоюзная конференция по вопросам классической филологии. Тезисы докладов. — Тбилиси. — 1969. — С. 99–100.

² Скорина Л.П. Іван Франко — дослідник і перекладач творів Вергілія // Радянське літературознавство. — 1976. — № 9. — С. 80–83.

³ Содомора А.О. Франко і Гораций // Іван Франко і світова культура. Матеріали міжнародного симпозиуму ЮНЕСКО (Львів, 11–15 вересня 1986 р.). — К. — 1990. — Кн. 2. — С. 370–372.

⁴ Лісовий І.А. Іван Франко і антична художня спадщина // Іван Франко і світова культура. — Кн. 2. — С. 174–178.

Нарешті, назвемо окремі статті М.Ф.Нечиталюка¹, М.Й. Білика², Т.І.Пачовського³, М.Я.Гольдберга⁴, які розглядають ті чи інші питання, зв'язані з творчістю Івана Франка на античну тематику або з його перекладацькою спадщиною.

Мабуть, єдиною працею в українському франкознавстві, в якій зроблено спробу подати огляд усього доробку Івана Франка в царині перекладу з античних авторів і разом з тим звернути увагу хоч би на окремі праці літературно-критичного характеру, є розділ "Іван Франко і античність" у книзі Тараса Франка "Про батька"⁵.

Відзначивши, що Іван Франко приділяв "багато часу редагуванню античних перекладів, рецензуванню їх і власним перекладам"⁶, Тарас Франко називає лише окремі праці батька літературознавчого характеру, присвячені античній літературі – рецензію в журналі "Зоря" (1883) на виконаний Петром Ніщинським переклад Софоклової "Антигони" та дві передмови ("Передні слова") до перекладів оповідання Квінта Курція Руфа "Філотас" і казки "Амор і Псіхе" з роману Апулея Мадаврського "Метаморфози", здійснених самим Іваном Франком.

---

¹ *Нечиталюк М.Ф.* Ранні історичні драми Ів. Франка // Дослідження творчості Івана Франка. – К. – 1956. – С. 23–33.

² *Білик М.Й.* "Едіп цар" Софокла в перекладі Івана Франка // Іван Франко. Статті і матеріали. – Збірник сьомий. – Видавництво Львівського університету. – 1960. – С. 301–332.

³ *Пачовський Т.І.* Невідома драма І.Франка польською мовою // Українське літературознавство. – Випуск 14. – Львів. – 1971. – С. 22–29.

⁴ *Гольдберг М.* Іван Франко – перекладач античних авторів // Вопросы литературы. – 1963. – № 3. – С. 227–228.

⁵ *Франко Тарас.* Про батька. Статті, оповідання, спогади. Видання третє. – К. – 1966. – 384 с.

⁶ Там же. – С. 123.

Дві цінні в науковому плані праці на досліджувану нами тему були опубліковані поза межами України. Перша з них — стаття Михайла Соневицького “Франкові переклади з античних авторів”¹, в якій дослідник у хронологічному порядку подає Франкові переклади з античних авторів. Друга праця — це також досить обширна оглядова стаття Василя Стецюка “Іван Франко як класичний філолог”², в якій крім огляду Франкових перекладів із античних авторів названо також окремі його літературно-критичні праці в галузі дослідження античної літератури.

Підсумовуючи огляд присвяченої досліджуваній темі науково-критичної літератури, приходимо до таких висновків:

1. Концепція античності в українській літературі дофранкової доби в її еволюції досі нашими дослідниками не ставилася і не досліджувалася;

2. Розгляд конкретних літературно-критичних праць Івана Франка в галузі дослідження античної літератури має в нашому літературознавстві спорадичний характер і стосується лише часткових питань обширної проблеми;

3. Досі в українському літературознавстві немає дослідження, яке давало б системний огляд всієї літературно-критичної спадщини Івана Франка в царині дослідження античної літератури і визначало б роль та місце цієї спадщини як у

¹ *Соневицький Михайло*. Франкові переклади з античних авторів // Записки наукового товариства імені Шевченка. Т. CLXXI. Збірник філологічної секції. — Т. 24. — Нью-Йорк — Париж. — 1959. — С. 92 — 142.

² *Стецюк Василь*. Іван Франко як класичний філолог // Записки наукового товариства імені Шевченка. Т. CLXXX. Іван Франко. Збірник доповідей для відзначення 110-річчя народин і 50-річчя смерті Івана Франка — Нью-Йорк — Париж — Сідней — Торонто. — 1957. — С. 19 — 67.

творчості самого Івана Франка, так і в процесі українсько-західноєвропейських літературних взаємин.

Мета і завдання дослідження. Метою даного дослідження є комплексне й системне вивчення та виклад концепції античності в українській літературі від найдавніших часів до середини ХІХ століття, тобто до виходу на українську літературну арену Івана Франка, а також аналіз праць Івана Франка в галузі дослідження античної літератури.

У контексті загальної мети дисертаційної роботи поставлено такі завдання:

1. Вивчити і викласти концепцію античності в українській літературі дофранкового періоду.

2. Показати роль і місце античної художньої спадщини в українському літературному процесі від найдавніших часів до середини ХІХ століття і в цьому контексті дослідити творчість Івана Франка;

3. Висвітлити значення спадщини Івана Франка в галузі дослідження і популяризації в Україні античної літератури для українського літературного процесу кінця ХІХ – початку ХХ століть та показати його роль і місце в розвитку української науки про античність – класичної філології в Україні в наступний період.

Джерельна база дисертаційного дослідження. Джерельною базою дисертаційного дослідження є публіковані в різні часи твори українських авторів, що мають пряме чи посереднє відношення до українсько-античних літературних зв'язків, а також праці Івана Франка, присвячені дослідженню античної літератури, серед яких – праці з питань літературної критики, естетики, філософії, історії. Переважна більшість із цих праць опублікована в 50-томному виданні творів Івана Франка (1976–

1989). У дисертаційному дослідженні розглянуто також окремі праці Івана Франка, які не увійшли до 50-томника. Це "Передмова" до видання здійсненого Іваном Франком перекладу Платонового діалога "Сімполіон" ("Бенкет"), окремі статті і рецензії, присвячені творчості Сапфо, Менаандра, а також анотації в польських газетах з приводу публікацій різних книг на античну тематику.

Наукова новизна дисертаційного дослідження. Науковий новизна дисертаційного дослідження полягає у спробі комплексного аналізу проблеми міжлітературних взаємин і насамперед взаємин української літератури з культурою і зокрема літературою античного греко-римського світу. У зв'язку з такою постановкою проблеми в дисертації розглядається концепція античності в українській літературі від найдавніших часів до середини XIX століття і розкривається еволюція поглядів українських культурних діячів на античну історію та на античну літературно-художню спадщину.

Якщо засвоєння в Україні античної художньої спадщини відбувалося тривалий час у формі перекладів, переспівів, використання сюжетів, мотивів, образів тощо, то разом із тим уже в XVII столітті викладачі курсів поезії і риторики закладають основи українського літературознавства і перш за все тієї його галузі, яка поширювалася на античну художню спадщину. І все ж у дисертаційному дослідженні обґрунтовується теза про те, що попри окремі здобутки українського літературознавства у справі дослідження античної літератури Іван Франко був найвизначнішим діячем у цій галузі і за обсягом літературно-критичного матеріалу, і за науковим рівнем дослідження.

Основні положення дисертації, що виносяться на захист:

1. Концепція античності в українській літературі від найдавніших часів до середини XIX століття зазнала відповідної еволюції і пройшла кілька етапів.

2. Засвоєння в Україні античної художньої спадщини у формі перекладів, переспівів, використання сюжетів, мотивів тощо, а також спроби літературознавчого аналізу, що починаються у стінах Києво-Могилянської академії та інших братських шкіл кінця XVI – початку XVII століть, підготували появу такої феноменальної постаті в галузі дослідження античної літератури, як Іван Франко.

3. Іван Франко був одним з найвизначніших в Україні перекладачів античної греко-римської поезії в кінці XIX – на початку XX століть, який фактично започаткував український реалістичний художній переклад:

4. Іван Франко був найвидатнішим і неперевершеним досі в Україні дослідником і популяризатором античної греко-римської літератури, який заклав міцні підвалини тої гуманітарної науки, що називається класичною філологією.

5. Досліджуючи і перекладаючи античні твори, Іван Франко не тільки користувався наявними в розпорядженні тодішнього літературознавства жанрами літературної критики, але й створив оригінальний жанр дослідження – трактат-переклад, або коментар-переклад.

Теоретична і практична цінність дисертаційного дослідження. Теоретичне значення дисертаційної роботи полягає в тому, що в ній уперше в нашому літературознавстві розкривається концепція античності взагалі і зокрема концепція античної історії у творчості українських письменників на різних етапах розвитку української літератури. Без урахування своєрідності

цієї концепції не можна належним чином висвітлити історії українсько-західноєвропейських літературних взаємин, а також ролі в цій галузі Івана Франка.

Зроблені на підставі вивчення науково-критичної спадщини Івана Франка в царині дослідження античної літератури висновки можуть служити теоретичною базою для відповідних студій над українським літературознавством на сучасному етапі.

Матеріали кандидатської дисертації "Іван Франко – дослідник античної літератури" можуть бути використані для написання відповідних розділів історії українсько-західноєвропейських літературних взаємин, а також при підготовці спеціальних курсів для студентів української та класичної філології університетів та педагогічних інститутів.

Апробація теми кандидатської дисертації. Основні положення і висновки кандидатської дисертації "Іван Франко – дослідник античної літератури" викладені в доповідях на десяти наукових і науково-практичних конференціях в Ужгороді та Дрогобичі – на присвяченій 175-річчю з дня народження Т.Г.Шевченка (Ужгород, 1989), трьох конференціях молодих учених Ужгородського державного університету (Ужгород, 1989 – дві і 1991), присвячених 120-річчю від дня народження Тесеї Українки (Ужгород, 1991) та 200-річчю від дня смерті Г.С.Сковороди (Ужгород, 1995), 47-ій, 49-ій і 50-ій підсумкових конференціях професорсько-викладацького складу філологічного факультету Ужгородського державного університету (Ужгород, 1993, 1995, 1996) і Шашкевичівських читаннях (Дрогобич, 1989).

Кандидатська дисертація була обговорена на засіданні кафедри української літератури

СТРУКТУРА І ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

Кандидатська дисертація "Іван Франко — дослідник античної літератури" побудована на підставі проблемно-хронологічного принципу і складається зі вступу, трьох головних розділів, висновків і списку використаної літератури.

У "Вступі" ставиться проблема дослідження, обґрунтовується актуальність дослідження, визначається предмет і хронологічні рамки дослідження, викладається його методологічна основа, дається загальна характеристика стану наукової розробки проблеми та огляд присвяченої їй науково-критичної літератури, розкриваються мета і завдання дисертаційного дослідження, виділяються положення, що виносяться на захист, характеризується джерельна база кандидатської дисертації і вказується на її наукову новизну та практичне значення.

Перший розділ кандидатської дисертації — "Концепція античності в українській літературі дофранкової доби" складається із двох підрозділів — "Від найдавніших часів до "Палінодії" (1621) Захарії Копистенського" і "Від збірки Софронія Почаського "Євхаристеріон" (1632) до вірша Антона Могильницького "Ученим членам Руської Матиці (Нового року 1849)".

У першому підрозділі — "Від найдавніших часів до "Палінодії" (1621) Захарії Копистенського" розглядається тема використання античної культурної спадщини в українській літературі від X до початку XVII століть, коли ця спадщина приходила в Україну у візантійсько-болгарсько-сербській рецепції. Це був період несприйняття античної культурної спадщини як язичницької і "поганської", період, що характеризувався відгомонам боротьби нової християнської релігії з язичництвом, яка почалася у Візантії в ранньому середньовіччі. Треба було чекати на

нові віяння у шкільництві та літературі, що прийшли в Україну з Заходу в XVI—XVII століттях, щоб старий погляд на світську (“елліністичну” або “язичницьку”) культуру і зокрема літературу поступився місцем новому ренесансному поглядові, викладеному теоретично в “Палінодії” Захарії Копистенського (1621) та його передмові до книги промов Іоанна Золотоустого. Саме в цих творах Захарія Копистенський обґрунтовує перелом у поглядах на світську “вченість”, при чому для реабілітації цієї “вченості” спирається на авторитет одного з видатних представників християнської церкви Василя Кесарійського і зокрема на його знаменитий лист “Як молодим людям добути користь від читання язичницьких книг”.

Від кінця XVI — початку XVII століть західноєвропейська спадщина в цілому і зокрема спадщина греко-римської античності стала невід’ємною частиною українського літературного процесу.

Концепція Захарії Копистенського фактично пануватиме й тоді, коли в добу романтизму як заперечення класицистичної естетики з новою концепцією у посланні “Ученим членам Руської Матиці” виступить Антон Могильницький і закликатиме до відмови від західноєвропейської літератури. Незважаючи на особливе зацікавлення в добу романтизму народною мовою і народною поетичною творчістю, українські письменники всього XIX і початку XX століть не відмежовуються від іонаціональних культурних цінностей, про що яскраво свідчить літературна діяльність цілої плеяди поетів, прозаїків і драматургів — Павла Білецького-Носенка, Костянтина Думитрашка, Миколи Костомарова, Григорія Квітки-Основ’яненка, Пантелеймона Куліша, Тараса Шевченка, Степана Руданського, Сидора Воробкевича, Петра Ніпчинського, Галини Комарової, Івана Степенка, Христі Атчевської, Миколи Чернявського, Людмили Старицької-

Черняхівської і багатьох інших, не кажучи вже про Лесю Українку та Івана Франка.

У другому розділі дисертації – “Літературно-критична діяльність Івана Франка в гал. зі дослідження античної літератури 1872–1907 років” – у хронологічному порядку розглядаються літературознавчі праці Івана Франка з питань античної літератури, а також як спеціальні, так і загальні його праці, що стосуються різних питань світової і вітчизняної літератури, естетики, фольклористики тощо.

Глибоко розуміючи значення античної літератури в західноєвропейському й українському літературних процесах, Іван Франко почав дослідницьку діяльність у галузі античності вже у Дрогобицькій гімназії. Першою спробою молодого дослідника-літературознавця можна вважати пояснювальну статтю до переспіваних ним “Країдворського рукопису” і “Слова о полку Ігоревім” (10, 27–28).

Першою серйозною працею Івана Франка в галузі дослідження античної літератури був студентський реферат “Лукіан і його епоха”, написаний в 1877 або 1878 роках. Реферат складається із вступу і двох розділів, але особливо цікаві є вступ і перший розділ, в якому йдеться про давньогрецьку міфологію. Її місце в системі інших стародавніх релігій та значення для давньогрецької літератури і мистецтва.

Першою друкованою за життя Івана Франка працею, в якій розглядається антична культурна спадщина, а точніше – одна з проблем естетики Арістотеля – визначення поезії, є естетична студія “Поезія і її становисько в наших временах” (1876). У даній праці Іван Франко мав намір з’ясувати такі питання, як сутність поезії, “поділ поезії, вплив поезії на людство, його духовний розвій, а також вплив історії людства на розвій поезії в поодиноких періодах” (26, 393). На жаль, з усіх перчислених

питань Іван Франко розглянув лише перше — питання про сутність поезії.

Глибоке знайомство Івана Франка з античною філософською, історичною і соціально-політичною думкою яскраво відбилася в таких його працях, як “Наука і її взаємини з працюючими класами” (1878), “Мислі о еволюції в історії людськості” (1881) та деякі інші, однак аналіз даного аспекту теми не входить у наше завдання.

У 1883 році в Одесі вийшов друком переклад трагедії Софокла “Антигона”, здійснений Петром Ніщинським. Незабаром у журналі “Зоря” (№ 23–24, 1883) Іван Франко опублікував розгорнуту рецензію, в якій не тільки дав оцінку перекладові “Антигони”, але й виклав своє розуміння твору, і власну теорію художнього перекладу (див.: 26, 307–316).

У тому ж 1883 році за редакцією Івана Франка була видана книжка перекладів і переспівів зарубіжних авторів — “Переводи і наслідування Осипа Шухевича”, в якій самому Іванові Франкові, крім редакторської роботи і двох перекладів, належали “Переднє слово” і стаття “Про життя і твори Вергілія”, які викликали появу в журналі “Зоря” (№ 10, 1883) полемічної статті-рецензії Григорія Цеглинського. Це в свою чергу ще раз спонукало Івана Франка в цьому ж журналі “Зоря” (№ 11, 1883) викласти свої погляди на творчість Вергілія у статті “Немиродайна замітка по поводу рецензії проф. Цеглинського на “Переводи і наслідування О. Шухевича” (див.: 26, 280–282).

У 1895 або 1896 роках Іван Франко написав цікаве дослідження “Відгуки грецької і латинської літератур в українському письменстві” як доповнення до статті Остапа Макарушки “Кілька слів про переклади пам’яток грецької і латинської літератури на українсько-руську мову” (“Eos”. — Lwow. — 1895. — S. 184–192). Написана польською мовою, ця

стаття Івана Франка частково побачила світ лише у 1925 році в журналі "Стара Україна" (№ 1–2), а повністю була видрукувана лише в 50-томному виданні його творів (див.: 30, 240–252).

Значний ілюстративний матеріал з античної художньої спадщини Іван Франко використав у таких працях, як "Варлаам і Йоасаф" (1895), "Із секретів поетичної творчості" (1898), "Святий Климент у Корсуні" (1902) і насамперед у капітальному дослідженні "Данте Аліг'єрі. Характеристика середніх віків. Життя поета і вибір з його поезії" (1907). У цих працях, в яких ідеться про історичне значення античної літератури в європейському літературному процесі, Іван Франко, відкинувши погляд на пізню античність і середньовіччя як на смугу цілковитого занепаду, випередив європейську історичну та філологічну науки на добре півстоліття.

Цікавими з точки зору використання ілюстративного матеріалу з античної художньої спадщини є також такі праці Івана Франка розглядуваного періоду, як "Останки первісного світогляду в руських і польських загадках народних" (1884), "Нива", український збірник" (1885), "М. Шашкевич і галицько-руська література" (1894), "Слово про критику" (1896), "До історії українського вертепу XVIII в." (1906) та деякі інші, не кажучи про вступні статті до Кулішевих перекладів так званих "античних" трагедій Уільяма Шекспіра – "Коріолан" (1900), "Юлій Цезар" (1900) та "Антоній і Клеопатра" (1901), що також ідуть у руслі утвердження в українській літературі античних традицій.

У третьому розділі – "Літературно-критична діяльність Івана Франка в галузі дослідження античної літератури 1908–1915 років" – також у хронологічному порядку розглядаються праці Івана Франка з питань античної літератури від статті.

“Новознайдена сцена з Менандрової комедії” (1908) до фундаментальної праці “Публій Овідій Назон у Томіді” (1915).

На сторінках “Літературно-наукового вісника” за 1908 рік був опублікований Франків переклад уривка з комедії Менандра “Третейський суд” під заголовком “Право дитини” з короткою передмовою – “Новознайдена сцена з Менандрової комедії”¹, в якій подано оригінальну характеристику староаттичної і новоаттичної комедії: якщо в Аристофана глядач зустрічався зі світом політичних ідей, то в Менандра він має справу зі світом побутових речей і психологічною характеристикою. Цей Франків переклад з деякими додатками вийшов згодом окремою книжечкою².

У 1906 році в тому ж “Літературно-науковому віснику” Іван Франко опублікував низку перекладів із пісень Сапфо з передмовою “Пісні Сапфони”. Згодом, у 1913 році, Іван Франко знов повертається до лесбійських поетів і видає обширну студію “Алкей і Сапфо”, що охоплює всю збережену до наших днів творчість названих поетів і складається з трьох розділів: I. Назорі грецької лірики, II. Алкей і III. Сапфо (див.: 9, 346–384).

Студія Івана Франка “Алкей і Сапфо” відзначається цілою низкою викладених не лише на підставі науково-критичної літератури, але й глибокого вивчення творчості лесбійських поетів характеристик, які не втратили своєї наукової цінності донині.

У 1909 році Іван Франко опублікував свій переклад популярної казки Апулея Мадавського “Амор і Псіхе” з “Переднім словом” про життя і творчість античного автора та його твір “Метаморфози, або Золотий осел” (див.: 25, 183–186).

У 1912 році в “Університетській бібліотечі” вийшов окремою книжкою переклад діалогу Платона “Симпозіон” (“Бенкет”)

¹ Див.: Літературно-науковий вісник. – Львів. – 1908. – Т. XII. – Кн. 1. – С. 194–195.

² Див.: Менандер. I. Право дитини. II. Із мудрості Менандра. Переклад і передмова Івана Франка. – Львів. – 1911. – 32 с.

із досить докладною передмовою перекладача. На думку Івана Франка, цей діалог, безумовно, "належить... до найкращих, найліпше скомпонованих і найглибше обдуманих творів Платона"¹.

1913—1915 роки характеризуються винятково інтенсивним зверненням Івана Франка до античної літератури, і з-під його пера виходять капітальні та єдині у своєму роді донині наукові дослідження. Так, у 1913 році він пише обширну працю про творчість представника давньогрецького дидактичного епосу Гесіода — "Гесіод і його твори", що складається із шести розділів літературно-критичного характеру та перекладів поем "Теогонія", "Щит Геракла" і "Роботи і дні".

У березні 1915 року Іван Франко написав ґрунтовну студію про давньогрецьку сатирично-гумористичну поезію — "Грецькі пародисти", в якій характеристика даного виду античної творчості супроводжується Франковими перекладами відповідних творів (див.: 8, 551—568), а в червні переклав Орфееву "Поему про Аргонавтів", додавши до неї розгорнуту наукову розвідку під назвою "Дещо про Орфея та приписувані йому твори" (див.: 9, 81—100).

У травні-червні 1915 року Іван Франко підготував унікальну в нашому літературознавстві працю "Вибір із старогрецьких поетів", що являє собою збірку перекладів творів понад шістдесятьох поетів із антології Мелеагра Гадаранця "Вінок", до якої додано відповідні літературознавчі та історичні коментарі (див. 9, 112—384).

І, нарешті, у березні-грудні 1915 року з-під пера Івана Франка вийшла одна з найоригінальніших і найцікавіших його праць — "Публій Овідій Назон у Томіді" (див.: 9, 410—484),

¹ Платон. Сімпозион (Бенкет). Переклад і передмова Івана Франка. — Львів. — 1912. — С. XVI.

яка гідно завершує понад сорокалітній період діяльності великого Каменяря на ниві дослідження античної літератури.

Як і в попередній період літературно-критичної діяльності, так і в період між 1908—1915 роками Іван Франко часто звертався до античної спадщини при дослідженні українського літературного процесу. Серед праць даного періоду такої категорії можна назвати "Історію української літератури" (1907—1912) і додаток "Фотіїв "Міріобібліон", а також статті "Сучасні досліді над святим письмом" (1908), "Духовна і церковна ^{нація} на Сході і Заході" (1912), "Моя вітцівська хата" (1914) та інші.

Кандидатська дисертація "Іван Франко — дослідник античної літератури" закінчується "Висновками", в яких стверджується, що перекладацька, літературно-критична і популяризаторська діяльність Івана Франка в галузі засвоєння в Україні античної художньої спадщини була знаменним явищем в історії української літератури кінця XIX — XX століть. Багатогранна спадщина Івана Франка у справі перенесення на український літературний ґрунт кращих здобутків поетичного генія античних греків і римлян є й сьогодні школою виховання нової генерації дослідників античної літератури і активно служить побудові української національної культури в незалежній Українській Державі.

Основний зміст дисертації викладено у таких публікаціях:

1. Своєрідність концепції історії у збірці Касіяна Саковича "Вірші на жалосний погреб зацного рицера Петра Ковашевича Сагайдачного" // Научные разработки и достижения молодых ученых — народному хозяйству. Тезиси докладов II обласной научной конференции молодых ученых и специалистов, 28—30 октября 1989 года. — Ужгород. — 1989. — С. 76—79.

2. Концепція античності в "Паліноді" Захарії Копистенського // Научные разработки и достижения молодых ученых — народному хозяйству. Тезиси докладов IV конферен-

ции молодых ученых, 1–3 июня 1989 года. — Ужгород. — 1989. — С. 159.

3. Т.Г.Шевченко і античність // Тези доповідей науково-практичної конференції, присвяченої 175-річчю з дня народження Т.Г.Шевченка. — Ужгород. — 1989. — С. 24.

4. Античність у творчості українських поетів-романтиків першої половини XIX століття // Новые разработки в области естественных и гуманитарных наук. Научно-технический сборник научных работ молодых ученых Ужгородского государственного университета. — Ужгород. — 1990. — С. 165–173.

5. Античні образи і мотиви у збірці Касіяна Саковича "Вірші на жалосний погреб задного рицера Петра Конашевича Сагайдачного" // УжГУ-45. Сборник научных работ молодых ученых УжГУ. — Ужгород. — 1991. — С. 102–105.

6. Драматична легенда Лесі Українки "Орфееве чудо" // Безсмертна дочка України. Тези доповідей до науково-практичної конференції, присвяченої 120-річчю з дня народження Лесі Українки. — Ужгород. — 1991. — С. 21–22.

7. Античні сюжети й образи в поетичній збірці "Мнемозина" // Наукові розробки молодих вчених. Сборник тезисов IV научной конференции молодых ученых и специалистов, 10–17 июня 1991 г. — Ужгород. — 1991. — С. 141–142.

8. Іван Франко про значення античної літератури в західноєвропейському літературному процесі // Тези доповідей 47-ї підсумкової конференції професорсько-викладацького складу Ужгородського державного університету. Секція філологічних наук. — Ужгород. — 1993. — С. 4.

9. Іван Франко — дослідник римської літератури "золотого віку" // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія філології. — № 1. — Ужгород. — 1995. — С. 77–82.

10. Іван Франко — дослідник античного роману // Тези доповідей 49-ї підсумкової конференції професорсько-викладацького складу Ужгородського державного університету. Секція філологічних наук. — Ужгород. — 1995. — С. 7–8.

11. Григорій Сковорода і античність // Мандрівний університет України. Тези доповідей науково-практичної конференції, присвяченої 200-річчю від дня смерті Г.С.Сковороди. — Ужгород. — 1995. — С. 29–30.

12. Іван Франко – дослідник роману Апулея Мадаврьського “Метаморфози” // Філологічні обрії. Вип. 1. – Збірник наукових праць молодих дослідників. – Ужгород. – 1995. – С. 5–8.

13. У світі античних ідей і образів (До 140-річчя від дня народження Івана Франка) // Календар “Просвіти” на 1996 рік. – Ужгород. – 1995. – С. 123–125.

14. Іван Франко про роль античної культурної спадщини в давньоукраїнському літературному процесі // Тези доповідей 50-ї підсумкової наукової конференції професорсько-викладацького складу філологічного факультету Ужгородського державного університету. – Ужгород. – 1996. – С. 48–50.

15. Іван Франко про діалектику національного й інтернаціонального в процесі літературних взаємин та роль у ньому античної художньої спадщини // Філологічні обрії. Вип. 2. – Збірник наукових праць молодих дослідників. – Ужгород. – 1996. – С. 3–9.

Bahlai-Solianyk B.Y. Ivan Franko - the Researcher of Classical Literature. Dissertation for degree of Candidate of Philological Sciences, speciality 10.01.01 - Ukrainian Literature. Ivan Franko Lviv State University.

In the dissertation works by Ivan Franko, dedicated to the study of classical literature, which were published in the 50-volume edition, are investigated. Besides, articles, reviews, notes etc., which were not included into the 50-volume edition, but published in periodicals, are also analyzed.

Баглай-Соляник Б.И. Иван Франко – исследователь античной литературы. диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.01.01 – украинская литература. Львовский государственный университет им. И.Я.Франко.

В диссертации на основании напечатанных в 50-томном издании произведений Ивана Франко, а также его литературоведческих трудов в периодической печати (статей, рецензий, заметок и т. д.) исследуется литературоведческое наследие Ивана Франко, посвященное наследию античной литературы.

Ключові слова: антична культура, антична література, концепція античності, міжлітературні (генетичні, типологічні, контактні) зв'язки, українська культура, українська література.

AB 35.875